

Selyem Zsuzsa

A világ, amelyben élünk

TEMESVÁR: KORTÁRS ROMÁN DRÁMÁK FESZTIVÁLJA

„A produkció a világ valóságának elviselhetetlenségével foglalkozik, a színészekre és nézőkre felosztott világgal, amelyben élünk” – mondja Viliam Dočolomanský, a prágai székhelyű nemzetközi Farm in the Cave társulat alapítója, vezetője és a Színház (Divadlo, The Theatre) című fesztiválnyitó előadás rendezője. Mind a kilenc májusi napon át a világ valóságának elviselhetetlenségére fókuszáltak, ebből az alapállásból mutattak meg jobbnál jobb (olykor azért a jobbnál valamivel középszerűbb) előadásokat. A legbravúrosabb, legjátékosabb és mélyen felzaklató pedig ez a Színház volt.

A fesztivál koncepcióját három remek nő találta ki és valósította meg: Ada Hausvater, a Temesvári Nemzeti Színház igazgatója, Mihaela Michailov dramaturg, színikritikus és drámaíró, valamint Cristina Modreanu színikritikus, a *Scena.ro* nevű színházi magazin főszerkesztője. Tágasság és nagyvonalúság jellemezte koncepciójukat, a színház legföljebb belülről nyitott tereiből kiléptek a város központi terére vagy a parkba, fák és májusi trillájukat zengő rigók közé, de az is a színháznak a várossal való jó viszonyát jellemzi, hogy két éve megkapták a polgármesteri hivataltól a Cívis Parkban lévő, Mária Terézia által építtetett lovagtermet, és létrehoztak itt egy kétszázötven férőhelyes, korszerű színházat. Frenák Pál társulatának *Frisson* (magyar közegben *Apokalipszis*) című produkciója ebben a térben különösen erős volt, ahogy láttam az *exit poll* tévéinterjúkat a nézőkkel, csak kapkodták a levegőt, hogy a rémületről vagy a szépségről beszéljenek-e így hirtelen.

A Farm in the Cave és Frenák Pál társulata a fesztivál *Europe on Stage* szekciójának első két előadását hozta Temesvárra; ugyanebben láthattuk Hriszto Bojcev hajléktalan-drámáját, *A Titanic-zenekart* Alexander Hausvater rendezésében. (Hausvater legutóbbi emlékezetes produkciója a Kolozsvári Román Operában bemutatott *Nabucco* '12 volt, amelyben a Szabadság-kórust a januári romániai tüntetések idején úgy adták elő, hogy a kórus tagjai a közönség közé vegyülve szórólapon szétosztották a *Va, pensiero* román nyelvű szövegét, az énekesek pedig a SMURD nevű mentőszolgálat formaruháját viselték – a tüntetések közvetlen oka az volt, hogy az államelnök kirúgta az egészségügyi minisztériumban betöltött államtitkár-helyettesi pozíciójából az új egészségügyi törvényt ellenző orvost, a SMURD létrehozóját. Szóval mindenki énekelt, nemcsak az Opera falai remegtek

bele, a napisajtó is tele volt az előadásról szóló hírekkel. Raed Arafat visszakerült a minisztériumba, az új egészségügyi törvény pedig – egy ideig – nem lépett érvénybe.)

Ugyanebben a szekcióban a sepsiszentgyörgyi M Stúdió Mozgásszínház mutatta be *Othello és hön szeretett Desdemonája* címmel a Shakespeare-mű változatát, amelyet Györgyjakab Enikő és Györgyjakab András mesteri tudással és oldottsággal táncolt el. A sokféle nemzetiségű közönség együtt hahotázott, amikor Othello és Desdemona egy félreértésekből álló szexuális aktust játszott el a kölcsönös igyekezet jegyében. (Az előadást Mihai Mănuțiu rendezte, és ahogy a műsorfüzetben olvastam, Uray Péter mozgásszínházával egy olyan *Othellót* akart létrehozni, amelyben a tragédia és a komédia egyszerre kerül felszínre.) A tragikomikum jellemezte a *Duett* címmel előadott kétszereplős performanszt is, amelyben a kortárs elektronikus zene elsöprő hangereje és az erre éneklő-táncoló ember aránytalansága keltett humoros helyzetet, a szó legkomolyabb értelmében. Kicsit magányosnak hatott így, egyedül ez a performansz a fesztivál programjában, de ahogy elnézem a szervezőket, a következő években teret nyitnak majd ebbe az irányba is a kortárs román színjáték számára.

A fesztivál leglátványosabb eseménye a város központjában, a Piața Victorieien előadott *Bárka* volt a poznańi Ósmego Dnia (A Nyolcadik Nap Színháza) jóvoltából. Szubjektív előzmény: amikor az első napon körülnéztem Temesváron, a reménytelenség legsötétebb árnyalatát láttam a szecesszió monumentalitásában pompázó opera épülete körül szipuzó, fátyolos tekintetű roma gyerekek kezéhez hozzánőtt zacskóban. A fesztivál negyedik napjának reggelén viszont a téren mindenféle tárgyakat ide-oda illesztgető emberek tűntek fel, s addig rakosgatták őket, mígnem estére (és az ötödik nap estéjén) egy legalább kétemeletnyi magas, hatalmas hajó indult el Temesvár főterének aszfaltján vaslemez vitorlakkal. A *Bárka* előadása készült így, ez volt az előzmény: a folyamatosan zajló világ, amelyben élünk, konkrétan a jugoszláv és a csecsen háború. A társulat 2000 óta építi fel különféle városokban a színház csodájának ezt az óriási metaforáját, megmutatva, hogy bármilyen erős legyen is a fizikai és a szociális gravitáció, a bárka képes elindulni: megindító zenére siklik az emberek között, mi futunk előle jobbra-balra, miközben egyébre se vágyunk, mint hogy fölkerüljünk rá.

Adrian Picilișan felvétele

Azok is részeseivé váltak a fesztiválnak, akik egyébként aligha jutnak el színházba. Amikor a hajó megáll, és az emberek tapsolnak meg bravóznak, néhányan az éppen első sorra vált helyen kezüket nyújtogatják a bárkán hajlongó színészeknek, akár csak a popkoncerteken. És egyszer csak kit látok valakinek – talán Adam Borowskinak vagy Tadeusz Janiszewskinek – a karjában fent a hajón? Az egyik roma kisfiút. Mindkét keze üres, tekintete csillogóan tiszta. (Nekem ez színházbizonyítéknak bőven elég.)

A fesztivál *Outdoor* szekciójában még három szabadtéri előadást láthattunk, a lengyel Feta társulat mutatványosait és a spanyol Senzo Tempo Kompaniát. Ez utóbbi (*A+ dolog, amit soha nem mondtam el neked*) ugyanazon a Victoriei téren játszódott, mint a *Bárka*, de leginkább azt illusztrálta, hogy az ambíció és a hiúság még egy ilyen térben is mindent elronthat. A társulat vezetője, Inés Boza egy rezignált bombázó nőci szerepét osztotta önmagára, szívhez szóló monológgal, szexi tánccal, szárnyas angyal férfival, tévékritikával és zenével meg párkapcsolati problémákkal megspékelve – az egész töményen öntetszelgő szentimentalizmus volt. S ha ez esetleg vitatható, az mindenképpen következetlenség, hogy a teret körülkerítették, székeket meg párnákat tettek le, ahová ugyan bárki leülhetett, de az interakcióra való bágyadt felhívás (az egyik színész próbált a közönségből egy asztal elmozdításához segítséget kérni) merő képmutatássá vált a kettéosztott térben. A szombat esti Temesvár lakói persze nem fértek be a nézőknek oly gondosan kialakított karámba, de ők jártak jól: feltűnés nélkül tovább sétálhattak.

FENT: A *Bárka* című előadás
LENT: Veaceslav Sambrissi és Irina Vacarciuc
a *Rotbaiv* című előadásban

Cristina Modreanu választásai (az *Európa* szekció mellett ő válogatta az *Outdoor* is) színház és város interakciójára alapoztak, a görög demokráciát, a közepkori misztériumjátékokat és a vásári mutatványokat, az 1968-as tünteteskultúrát és az utcai performanszokat jelölve meg tradícióként. (*A Bárkát* előadó Ósmego Dnia a hetvenes évek óta működik Lengyelországban, és közvetlen kapcsolatban állt a Szolidaritással. Bár sokat tanultak Grotowskitól, nem értettek egyet kivonulásával a társadalomból – mondta Ewa Wojciak, a társulat vezetője az *Observator Cultural* című

hetilapban közölt interjúban. http://www.observatorcultural.ro/In-mintea-noastra-nu-respectam-nici-ocenzura*articleID_26997-articles_details.html)

A *Kortárs román dráma* szekcióhoz Mihaela Michailov válogatott az országban és Moldovában játszott előadások közül. A szempont itt is átgondolt és tiszta: olyan darabokat láthatott a fesztivál közönsége, amelyek a nyilvános kommunikációt, a jelen és a közelmúlt tabunak minősített problémáit tárják fel a színház sajátos eszközeivel. Itt verseny is volt, háromtagú nemzetközi zsűrrel Bonnie Maranca (a New School színházelmélet professzora, a *PAJ: A Journal of Performance and Art* szerkesztője), Ingrid De Ketelaera (a brüsszeli Palais des Beaux-Arts kurátora) és Andreas Beck (a bécsi Schauspielhaus igazgatója) személyében. Az év legjobb előadásának járó nagydíjat a moldovai Chişinăuban létrehozott Mosoda Színház (www.spalatorie.md) *Rotbăiv* (a szívárvány színeinek kezdőbetűiből álló román mozaikszó, a meleg kultúra egyezményes jele) című produkciója nyerte el. Őt szereplője politikai és egzisztenciális kérdéseket jelenített meg a dokumentumszínház eszközeivel: egy fiú mondja el öngyilkossággal végződő szerelmi történetét, amit a moldáv nyilvános szférát uraló homofób jelenetek szakítanak meg, kezdve az iskolai helyzetet vitató ostoba és zsigeri anyai szövegekkel egészen addig, hogy a köztvé politikai meghívottai nevetőgörcsöt kapnak, amiért az EU elvárása szerint a szexuális diszkrimináció tiltásának is be kellene kerülnie az alkotmányba. Bogdan Georgescu rendező megtörtént és éppen zajló eseményekből építette fel a színművet – a homofób diszkrimináció ma is él a Moldvai Köztársaságban, a rendőrök rendszeresen zsarolják a homoszexuálisokat, és megtehetik, mert a nyilvános szférát az ortodox egyház hatalmi gesztusai és a szűk látókörű, megfélemlítő beszédmód uralja.

Mint minden előadás után, itt is nyilvános beszélgetésen vehettek részt nézők, színészek, rendezők. Alapkérdés volt, hogyan fogadták Chişinăuban az előadást; a saját nevükön szereplő nevetgélő politikusok nem szorgalmazzák-e a színház bezárását (ami egyébként nem menne könnyen; Nicoleta Esinencu színházalapító olyan struktúrát talált ki, amelyen nehéz fogást találni: egyrészt egy kis mosodában játszanak, másrészt az ERSTE Stiftung finanszírozásából tartják fenn magukat). Kiderült, hogy a politikusokat annyira nem érdekli a művészet (és a világ, amelyben élünk), hogy meg se rezzentek, az ortodox homofób egyenruhások pedig kénytelenek voltak a zsebükben hagyni a köveket meg minden egyebet, amivel meg akarták védeni az Isten – Haza – Család szentháromságot, mivel semmi olyasmi nem történt a színpadon – még véletlenül sem csókolóztak rózsaszín boában férfiak –, ami tettelegességre provokálhatta volna őket.

A bukaresti Teatrul Mic *Zéró decibel* című előadása a különféle hallásproblémákkal küzdő emberek hangérzékelését, a süketek társadalmi megítélését mutatta be társadalomkritikai megközelítéssel, virtuóz hangeffektusokkal. A tárgoviştei színház (az olténiai kisváros kizárólag arról ismert, hogy itt lőtték le a Ceauşescu házaspárt) *A játék Tárgovişte* címmel több

helyszínen párhuzamosan futó, tizenöt-húsz perces jeleneteket adott elő úgy, hogy a jelenetek szüneteiben a nézők dönthették el, melyik helyszínre mennek. Vásári kikiáltók vezették őket a hatalmas színházépület lépcsőin és folyosóin, míg végre az egész egy sérült fiatalember történetévé állt össze, aki képzeletbeli motorjával sétára invitálja az arra járókat.

A legjobb előadó díját a kolozsvári Ecsetgyárban működő Colectiv A társulat kapta a Gianina Cărbunariu által összeállított és rendezett, *X milliméter Y kilométerből* című dokuszínházi előadásban nyújtott alakításukért. A darab egy 1985-ös kihallgatási jegyzőkönyvet kelt életre, vagy ahogyan Nicolae Manda fogalmazott: a jegyzőkönyvet „szkreccselik” előadás-sá, újravéve jeleneteket, hozzátéve aktuális sóhajokat stb. [*Lásd Tompa Andrea írását a SZÍNHÁZ júniusi számában.* – A Szerk.]

A *Story Theatre* nevű szekció prózát vitt színre. Ezek közül kimagaslott Ada Milea rendezésében Gellu Naum, az ismert szürrealista román költő és prózaíró *Sziget* című zenés előadása, mely a társadalmi elkötelezettségű, dokumentumokkal dolgozó *teatro povera* mellett a kortárs román színház másik fontos vonulatát képviselte, a groteszk, szürrealis, fantazmagóriákat és kitörő életörömet megjelenítő színházat.

A *Színház és közösség* szekcióban az Ofensiva Generozitătii társulat (bajos lefordítani, mert a *generos* sokkal magától értetődőbb és teljesebb jelentésű szó, mint a magyar „nagylelkű” vagy „bőkezű”) *Támasz nélkül* című előadásában három roma nő mondja el, hogyan lakoltatták ki őket a bukaresti Rahova-Uranus térségben (roma gettóban) önerőből és néhány fiatal művész önkéntes munkájával létrehozott közösségi házból. A színház mint civil ellenállás, mint közösségteremtő forma erejével, ugyanakkor saját tehetetlenségével szembesülhetett a néző, és ezt megteheti majd a bukaresti kávéház-színházban, a Green Hoursban, amely felvállalta a produkciót.

Az ötödik szekció, a *Student Show* a kolozsvári és a temesvári színiakadémia hallgatóival készített kiváló előadásokat, ők minden délelőtt színészmesterséggel és színházelmélettel foglalkozó műhelymunkán is részt vettek.

A fesztivál utolsó előtti napján felavatták a Temesvár közelében, a freidorfi ipari parkban létesített high-tech Díszletgyárat, amely a térség más színházait is képes lesz kiszolgálni. Végre nem darabonként készítik a díszletet, s nem ámulnak el, mennyire nem így gondolták, amikor először látják a színpadon – itt lehetőség van a tervezett térbe építeni, együtt elgondolni a különféle színpadi elemeket.

Ha az együgyűség jóhiszemű, de azért érvekkel védhető végkicsengést akarnék adni beszámolómnak, azzal zárnám, hogy ezen a kilenc napon a színház tíz nyelven (román, magyar, angol, német, francia, spanyol, orosz, japán, cseh, lengyel) szólt úgy, hogy mindenki megértett mindenkit, mint valamiféle ellen-Bábelban. De hát túlságosan nyilvánvaló, hogy térségünkben nem errefelé tart a világ. Így csak annyit: a temesvári Díszletgyárban ősztől (legalább) a tárgyak már képesek lesznek egymáshoz viszonyulni.